
Viisumivapauden vaikutukset

Mahdollisen EU:n ja Venäjän välisen viisumivapauden vaikutukset venäläisten Suomen-matkailuun

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	1
SELVITYKSEN KESKEISIMMÄT TULOKSET	2
VIISUMIVAPAUDEN VAIKUTUKSET -KYSELYN KESKEISIMMÄT TULOKSET	3
KESKEISIMMÄT TULOKSET: VIISUMIVAPAUDEN HYÖDYT, HAITAT JA HAASTEET.....	6
Viisumivapauden hyödyt.....	6
Viisumivapauden haitat ja haasteet.....	7
LIITERAPORTTIEN YHTEENVEDOT	9
01 Venäläismatkailun kehitys.....	9
02 Suomen vetovoimatekijät	10
03 Liikenneyhteydet	11
04 Venäjän passi- ja viisumikäytännöt	12
05 LBT-sopimusten vaikutukset	13
06 Alueiden taustatiedot.....	15
07 Rikollisuus.....	16
08 Viisumivapauden vaikutukset - kyselytutkimus	18
09 Taloudelliset vaikutukset.....	20
10 Viranomaishaastattelut.....	21
TYÖRYHMÄ	24
MUITA SELVITYKSIÄ	25

JOHDANTO

Esittely ja toteuttajat

”Viisumivapauden vaikutukset”- selvityksen tarkoituksena oli laatia ennuste venäläisten Suomen-matkojen kehityksestä sekä viisumivapauteen liittyvistä hyödyistä ja haitoista Suomessa. Selvitys tehtiin kevään ja kesän aikana vuonna 2013. Selvityksen teki *Tutkimus- ja Analysointikeskus TAK Oy* yhdessä *Itä-Suomen yliopiston Matkailualan opetus- ja tutkimuslaitoksen kanssa*. Selvitystä koordinoi sen rahoittajien ja muiden asiantuntijaorganisaatioiden edustajista koottu ohjausryhmä.

Rahoittajat

Selvitystyön rahoittivat *Matkailun edistämiskeskus MEK, Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa, Kaupan liitto, VR, Raha-automaattiyhdistys RAY, Global Blue Finland, Kaakkois-Suomen ELY-keskus, Etelä-Karjalan liitto, Kymenlaakson liitto, Etelä-Savon maakuntaliitto, S-Ryhmä, Scandic Hotels, Restel* sekä *Holiday Club Resorts*.

Työryhmä

Selvitystä ohjaavaan työryhmään kuuluivat selvityksen rahoittajista Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa:n edustajina toimitusjohtaja **Timo Lappi** sekä ekonomisti **Jouni Vihmo**, Matkailun edistämiskeskus MEK:in edustajina ylijohtaja **Jaakko Lehtonen** ja analytikko **Katarina Wakonen**, Kaupan liiton edustajana pääekonomisti **Jaana Kurjenoja**, VR:n edustajana palvelun laatu-päällikkö **Anu-Riikka Aalto**, Etelä-Karjalan, Etelä-Savon ja Kymenlaakson liittojen edustajina maankäyttöpäällikkö **Marjo Wallenius**, aluesuunnittelujohtaja **Jarmo Vauhkonen** ja suunnittelujohtaja **Ari Pietarinen** sekä Kaakkois-Suomen ELY-keskuksen edustajina strategiapäällikkö **Jyrki Karhula**, toiminnanohjauspäällikkö **Kari Halme** ja suunnittelupäällikkö **Yrjö Pilli-Sihvola**. Lisäksi ohjausryhmään kuuluivat Etelä-Karjalan poliisipäällikkö **Jyrki Wasastjärna** ja Metsähallituksen luontopalvelujohtaja **Rauno Väisänen**. Työryhmä piti kolme kokousta Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa:n tiloissa.

Toteutus

Selvitys toteutettiin haastattelemalla suomalaisia viranomaisia, toteuttamalla sähköpostikysely suomalaisille poliittisille päättäjille, haastattelemalla Suomessa vierailevia venäläismatkailijoita sekä haastattelemalla Pietarissa, Leningradin Oblastissa sekä Moskovassa yhteensä 4000 henkilöä tiedustellen mahdollisen viisumivapauden vaikutusta heidän matkustuskäyttäytymiseensä. Lisäksi selvitystyössä analysoitiin matkailu-, väestö- sekä rikostilastoja Suomessa ja Venäjällä ja kartoitettiin, koottiin ja analysoitiin myös muita aihealueeseen liittyviä tietoja, esimerkiksi kokemuksia Venäjän ja Puolan ja Venäjän ja Norjan välisen viisumivapaan liikkumisen mahdollistavan LBT-sopimuksen vaikutuksista.

Selvityksen rakenne

Selvitystyön eri tutkimusosiot on koottu erillisiksi liiteraportteiksi, joita on yhteensä 10 kappaletta. Tähän yhteenvedot on koottu Viisumivapauden vaikutukset -selvityksen sekä Venäjällä toteutetun viisumivapauden vaikutuksia kartoittaneen kyselytutkimuksen keskeiset tulokset. Mukaan on liitetty myös yhteenvedot kaikista selvityksen erillisistä liiteraportteista.

SELVITYKSEN KESKEISIMMÄT TULOKSET

Selvityksen keskeisimmät tulokset ovat:

- Vuonna 2012 venäläiset tekivät Kaakkois- ja Etelä-Suomen raja-asemien kautta maahamme yhteensä noin neljä miljoonaa matkaa. Mikäli viisumivapaus tulisi voimaan ensi vuoden alusta, tekisivät Moskovassa, Pietarissa ja Leningradin alueella asuvat venäläiset vuonna 2014 yhteensä vähintään 7,1 miljoonaa matkaa Suomeen.
- Erityisesti matkat Moskovasta Suomeen lisääntyvät. Rajan lähialueiden asukkaiden matkailu ei todennäköisesti juurikaan lisääntyisi nykytasosta.
- Keski- ja hyvätuloisten osuus matkailijoista tulisi kasvamaan. Pienituloisten *osuus* kaikista matkailijoista vähenisi, mutta myös heidän *lukumääränsä* kasvaisi.
- Viisumivapaus tulisi lisäämään erityisesti junalla ja lentokoneella matkustavien venäläismatkailijoiden osuutta. Kolme neljäsosaa matkoista tehtäisiin kuitenkin autoilla (vuonna 2012, 87 %).
- Venäläisten rahankäyttö Suomessa vähintään kolminkertaistuisi viisumivapauden myötä. Kun venäläismatkailijat jättivät Suomeen vuonna 2012 yhteensä runsaat miljardi euroa, viisumivapauden myötä venäläismatkustajat jättäisivät Suomeen vähimmillään yli kolme miljardia euroa. Viisumivapaus toisi Suomeen vähintään 2 miljardia lisää matkailutuloja.
- Venäläisten yöpymisten määrä vähimmillään nelinkertaistuisi nykyisestä. Suomen nykyinen hotellikapasiteetti voi osoittautua riittämättömäksi erityisesti sesonkikausien aikana.
- Viisumivapaus toisi Suomeen yli 12 000 uutta työpaikkaa kaupan sekä matkailupalveluiden toimialoille.
- Viisumivapauden myötä liikennერიkkomukset ja muut pienet rikokset todennäköisesti lisääntyisivät merkittävästi siksi, että uhka viisumin menetyksestä poistuisi. Sen sijaan esimerkiksi omaisuusrikoksiin Suomessa syyllistyneiltä voi tulevaisuudessakin estää maahanpääsyn käännytyspäätöksillä. Raja-asemilla tulisivatkin varautua käännytysten moninkertaistumiseen.
- Viisumivapaus aiheuttaisi haasteita rajojen läpäisykapasiteetille. Rajojen ruuhkautumista ei kuitenkaan ole tarkasteltu haittana, vaan on oletettu, että raja-asemien kapasiteettia kasvatetaan kasvavien matkustajamäärien tarpeeseen.
- Turvapaikanhakijoiden määrä Venäjältä arvioidaan kasvavan merkittävästi nykyisestä.
- Suomesta Venäjälle suuntautuvat bensaralli voi viisumivapauden myötä lisääntyä, kuten on tapahtunut viisumivapaan matkustamisen mahdollistaman LBT-sopimuksen myötä Puolan ja Venäjän ja Norjan ja Venäjän rajoilla.
- Alkoholin ja erityisesti savukkeiden hinnat ovat edelleen suuret ja viisumivapaus saattaisi lisätä näiden tuotteiden salakuljetusta.
- Kielitaidottomien matkustajien määrän lisääntyminen lisäisi vaatimuksia hätäkeskusten palvelukyvylle.

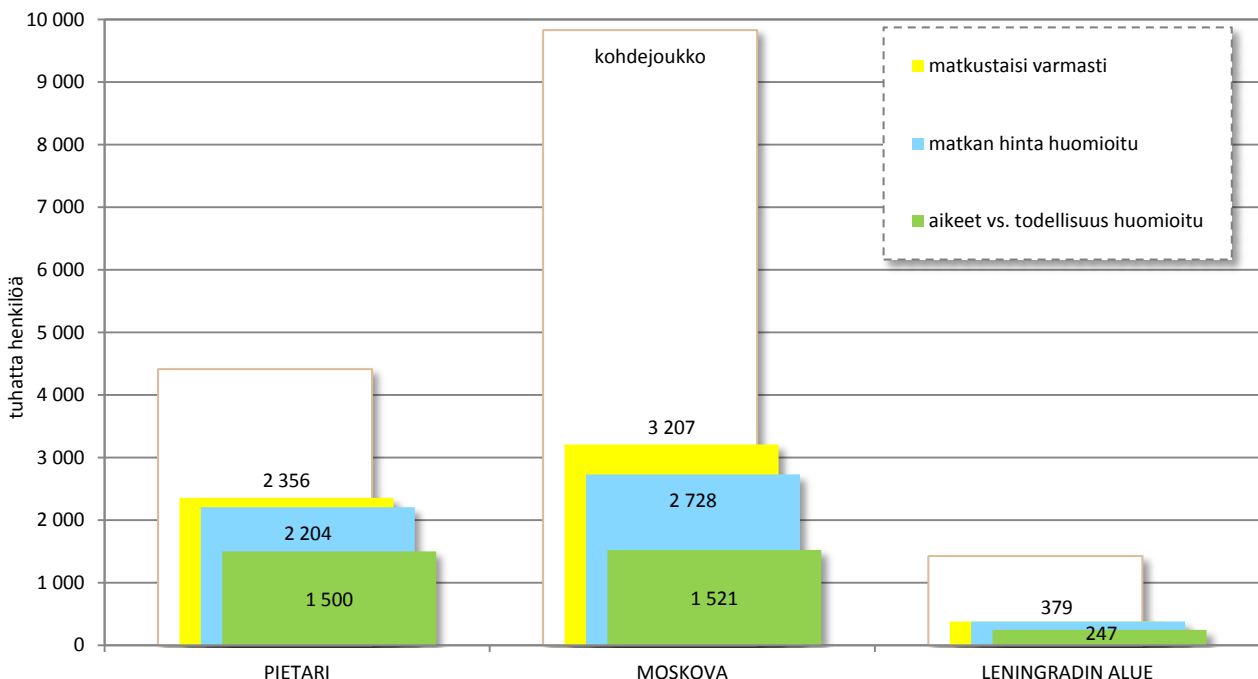
VIISUMIVAPAUDEN VAIKUTUKSET -KYSELYN KESKEISIMMÄT TULOKSET

Selvityshankkeessa tehtiin haastattelututkimus, jolla kartoitettiin venäläisten kiinnostusta matkustaa Suomeen mahdollisen viisumivapauden tultua voimaan. Tutkimus toteutettiin haastattelemalla 1 655 Pietarissa, 1 001 Moskovassa ja 864 Leningradin alueella asuvaa täysi-ikäistä henkilöä. Haastatteluista noin kolme neljänestä tehtiin puhelimitse ja loput henkilökohtaisesti poimimalla haastateltavat iän ja sukupuolen sekä asuinalueen mukaisella kiintiöpoiminnalla otokseen. Haastattelut toteutettiin marraskuussa 2012 - helmikuussa 2013.

Suomeen matkustavien henkilöiden määrä viisumivapauden jälkeen

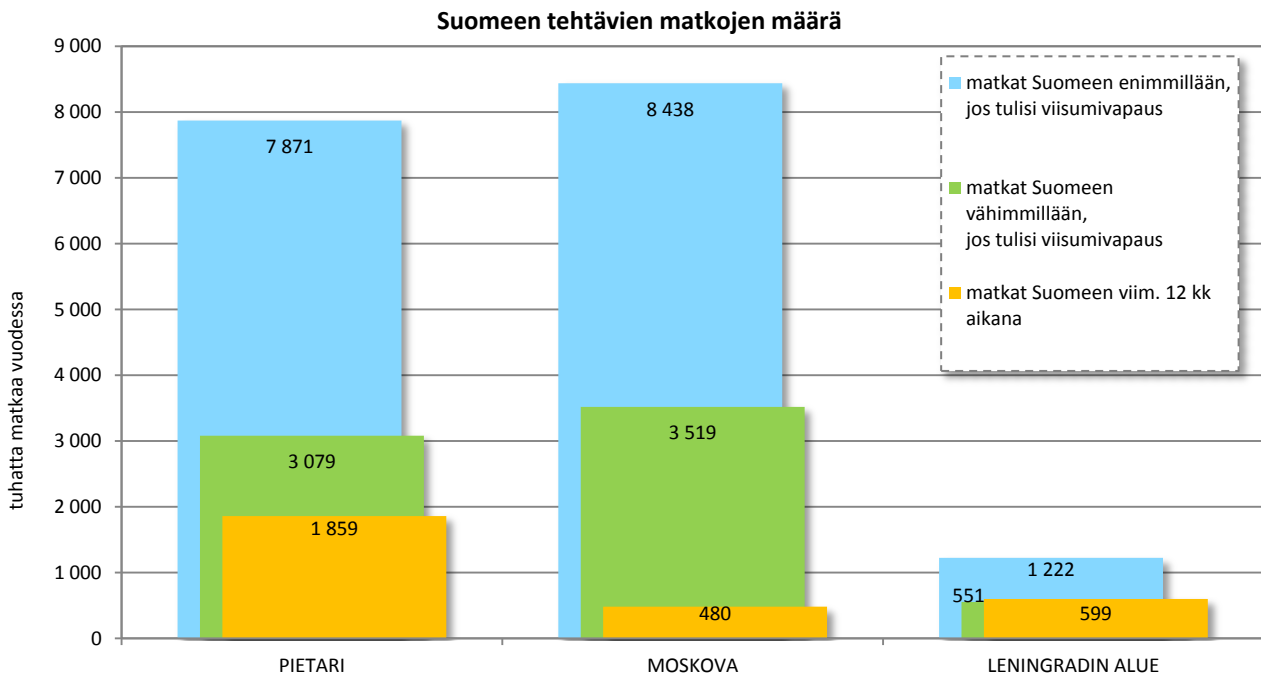
Alla olevassa kuviossa on tarkasteltu tutkimuksen kohdejoukkoa ja Suomeen viisumivapauden myötä matkustavia henkilöitä alueittain. Vaalea pylväs muodostuu alueen täysi-ikäisestä väkiluvusta, josta on poistettu tämän tyyppisen haastattelututkimuksen ulkopuolelle jäävät henkilöt (esim. hyvin iäkkäät). Keltainen pylväs kuvaa sitä joukkoa, joka sanoo matkustavansa varmasti Suomeen viisumivapauden tultua voimaan. Sininen pylväs kuvaa sitä joukkoa, joka edelleen sanoo varmasti matkustavansa Suomeen, kun heille on kerrottu matkaan liittyvät kustannukset. Vihreä pylväs kuvaa puolestaan sitä joukkoa, joka todennäköisesti toteuttaisi aikeensa matkustaa Suomeen viisumivapauden tultua voimaan. Tutkimusten mukaan keskimäärin 53 % kyselytutkimuksissa ilmoitetuista aikeista johtaa lopulta aikeiden toteuttamiseen. Tulokset perustuvat arvioon, jonka mukaan venäläisistä, jotka eivät vielä ole käyneet Suomessa, mutta aikovat matkustaa Suomeen viisumivapauden jälkeen, 53 % toteuttaa aikeensa.

Suomessa vierailevien venäläisten määrä ja kohdejoukon koko

Suomeen tehtävien matkojen määrä viisumivapauden jälkeen

Alla on tarkasteltu, kuinka monta matkaa eri alueilla asuvat venäläiset ovat kyselyn mukaan tehneet Suomeen viimeisen vuoden aikana ja kuinka paljon matkoja alueen asukkaat arvioivat tekevänsä vähintään viisumivapauden tultua voimaan. Lisäksi haastateltavat ovat arvioineet, kuinka paljon matkoja he saattaisivat tehdä enimmillään vuoden aikana viisumivapauden myötä. Kuvasta nähdään, että matkojen määrä erityisesti Moskovasta Suomeen tulisi lisääntymään voimakkaasti. Laskelmissa on huomioitu, että vain 53 % aikeensa ilmaisseista, jotka eivät vielä ole käyneet Suomessa, lopulta toteuttaa aikeensa.

Suomi ei ole Moskovassa tunnettu eikä erityisen kiinnostava matkakohde, mutta moskovalaiset, jotka ovat käyneet Suomessa, pitävät sitä houkuttelevana matkakohteena. Viisumivapauden tultua voimaan Suomen haasteena onkin lisätä tunnettuuttaan moskovalaisten keskuudessa. Suomen etuina ovat mm. edulliset liikenneyhteydet. Esimerkiksi edestakainen lento syyskuussa 2013 Moskovasta Helsinkiin maksaa vain 200 - 250 euroa, kun taas esimerkiksi Turkin Antalyaan matkan hinta on 320 euroa ja Egyptin Hurghadaan 595 euroa. Turkkiin ja Egyptiin venäläiset saavat hankittua viisumin lentokentältä. Moskovasta voi matkustaa Helsinkiin myös yöjunalla, jolloin edestakaisen matkan hinta on noin 240 euroa.

Venäläisten yöpymiset ja rahankäyttö suomessa

TAK Rajatutkimuksen 2012 mukaan Suomessa yöpyi vuonna 2012 noin 1,2 miljoonaa venäläistä. He viettivät Suomessa yhteensä 2,6 miljoonaa yötä, joista 1,1 miljoonaa yötä muualla kuin virallisen tilastoinnin alaisissa majoitusliikkeissä. Tällaisia muita majoituspaikkoja ovat valtaosa vuokramökeistä, omat asunnot ja tuttavien kodit.

Venäjällä tehdyissä haastattelututkimuksissa kysyttiin, kuinka monta yötä he Suomessa vähintään viettäisivät, jos viisumivapaus tulisi voimaan. Pietarilaiset arvioivat yöpyvänsä vuoden aikana keskimäärin 3,2 yötä, moskovalaiset 9,1 yötä ja Leningradin alueen asukkaat 4,5 yötä. Jos nämä arviot toteutuvat, venäläiset yöpymiset viisumivapauden tultua voimaan Suomessa yhteensä 19,8 miljoonaa yötä. Jos taas venäläisten yöpymiset säilyvät nykytasolla, jolloin pietarilaiset yöpyvät keskimäärin 0,77 yötä, moskovalaiset 2,5 yötä ja Leningradin alueen asukkaat 0,46 yötä matkaa kohden, tulevat venäläiset yöpymään Suomessa 11,4 miljoonaa yötä viisumivapauden tultua voimaan.

Valtaosa Suomessa yöpyvistä venäläisistä tulisi viisumivapauden jälkeen Moskovasta. Myös venäläisten Suomessa käyttämästä rahasta kaksi kolmasosaa tulisi Moskovasta.

Vuonna 2012 venäläiset käyttivät Suomessa 1,15 miljardia euroa. Viisumivapauden myötä rahamäärän voidaan arvioida nousevan vähintään 3,38 miljardiin euroon.

Yöpymiset (1000 yötä) ja rahankäyttö vähimmillään viisumivapauden jälkeen

	Kaikki yhteensä	Pietari	Moskova	Leningradin alue
Yöpymiset, 1000 yötä (vähintään)	11 420	2 371	8 797	253
Rahankäyttö, miljoonaa € (vähintään)	3 384 milj. €	1 009 milj. €	2 268 milj. €	108 milj. €

Alla on tarkasteltu, miten venäläisten rahankäyttö Suomessa jakautui tuoteostoihin ja palveluihin TAK Rajatutkimuksen mukaan vuonna 2012 sekä miten rahankäyttö tulisi jakautumaan viisumivapauden jälkeen, jos eri alueilla asuvien ja tuloluokkiin kuuluvien rahankäyttö säilyisi vuoden 2012 tasolla.

Venäläisten rahankäyttö Suomessa 2012 ja arvio rahankäytöstä viisumivapauden jälkeen

	Venäläismatkailijoiden rahankäyttö v. 2012	Rahankäyttö viisumivapauden jälkeen (vähintään)	Rahankäytön lisäys viisumivapauden myötä	Viisumivapauden työllisyysvaikutukset (henkilötyövuotta)
Yhteensä	1 154 milj. €	3 384 milj. €	2 230 milj. €	12 200
Tuoteostot	879 milj. €	1 913 milj. €	1 034 milj. €	3 300
Majoitus	108 milj. €	579 milj. €	471 milj. €	3 100
Ateriointi	105 milj. €	417 milj. €	312 milj. €	2 800
Muut palvelut	62 milj. €	475 milj. €	413 milj. €	3 000

Rahankäyttö tuoteostoihin tulisi hieman yli kaksinkertaistumaan, mutta rahankäyttö majoituspalveluihin tulisi yli viisinkertaistumaan. Tämä johtuu siitä, että moskovalaiset käyttävät enemmän majoituspalveluita kun valtaosan Suomen matkoista nykyisin tekevät pietarilaiset.

Julkisilla kulkuneuvoilla matkustavien määrä kasvaisi voimakkaasti

Junamatkustajien määrä tulisi kasvamaan voimakkaasti viisumivapauden tultua voimaan, sillä erityisesti keski- ja hyvätuloiset matkustajat, joiden matkustaminen Moskovasta lisääntyy eniten, käyttävät useimmin junaan matkustaessaan Suomeen. Junalla Suomeen saapuvien matkustajien määrän voidaan arvioida kasvavan nykyisestä noin 140 000 matkustajasta jopa 760 000 matkustajaan. Tämä edellyttää junakapasiteetin voimakasta lisäämistä erityisesti Moskovan ja Suomen välillä.

Eri kulkuneuvoilla Suomeen matkustaneiden määrä vuonna 2012 ja viisumivapauden jälkeen; 1000 matkustajaa / kulkuneuvoa ja osuus tehdyistä matkoista

Kulkuneuvo	Vuonna 2012; 1000 matkaa / kulkuneuvoa (% matkoista)	Viisumivapauden jälkeen; 1000 matkaa / kulkuneuvoa (% matkoista)
Henkilö- tai pakettiauto	2162 / 835 (57 %)	3339 / 1289 (47 %)
Linja-auto / tilataksi	1153 / 69 (30 %)	2162 / 130 (30 %)
Juna	140 (4 %)	764 (11 %)
Lentokone	78 (2 %)	477 (7 %)
Laiva	137 (4 %)	276 (4 %)
Muu	127 (3 %)	131 (2 %)

KESKEISIMMÄT TULOKSET: VIISUMIVAPAUDEN HYÖDYT, HAITAT JA HAASTEET

VIISUMIVAPAUDEN HYÖDYT

Viisumivapaus nostaisi venäläisten Suomen-matkojen määrän vähintään seitsemään miljoonaan

Vuonna 2012 venäläiset tekivät Suomeen Kaakkois- ja Etelä-Suomen raja-asemien kautta noin neljä miljoonaa matkaa. Jos viisumivapaus alkaisi vuoden 2014 alussa, Moskovasta, Pietarista ja Leningradin alueelta tehtävien matkojen määrä Suomeen nousisi vähimmillään 7,1 miljoonaan.

Nykyään noin 80 % venäläisten matkoista Suomeen on Pietarissa asuvien tekemiä. Mahdollinen viisumivapaus lisäisi matkoja erityisesti Moskovasta Suomeen. Moskovalaisten matkat vähimmilläänkin jopa seitsenkertaistuisivat viisumivapauden myötä, kun taas pietarilaisten matkat lisääntyisivät noin 66 % nykytasosta.

Rajan lähialueiden asukkaiden matkustaminen ei todennäköisesti juurikaan lisääntyisi nykytasosta viisumivapauden myötä. Näin ollen matkustajaprofiili ja sen myötä myös palveluiden käyttö Suomessa muuttuisi merkittävästi nykyisestä.

Venäläisten yöpymisten määrä vähintään nelinkertaistuisi suomalaisissa majoitusliikkeissä

Tilastokeskuksen ylläpitämien majoitustilastojen mukaan venäläiset yöpyivät vuonna 2012 Suomessa yli 20 makuupaikan majoitusliikkeissä 1,5 miljoonaa yötä ja TAK Rajatutkimuksen 2012 mukaan venäläiset yöpyivät Suomessa kaikissa majoituspaikoissa yhteensä 2,6 miljoonaa yötä. Jos venäläiset voisivat matkustaa Suomeen ilman viisumia, se nostaisi venäläisten yöpymiset vähintään 11,4 miljoonaan yöpymiseen vuodessa. Tämä tarkoittaisi sitä, että venäläiset yöpyisivät Suomessa enemmän kuin muut ulkomaalaiset yhteensä ja että nykyinen majoituskapasiteetti Suomessa ei riittäisi kattamaan kasvanutta kysyntää.

Venäläisten rahankäyttö Suomessa vähintään kolminkertaistuisi viisumivapauden myötä

TAK Rajatutkimuksen 2012 mukaan venäläiset käyttivät Suomessa vuoden 2012 aikana ostoksiin ja palveluihin yhteensä 1,15 miljardia euroa. Viisumivapauden myötä venäläisten käyttämä rahamäärä tulisi kolminkertaistumaan nykytasosta noin 3,38 miljardiin euroon. Koska aiempaa suurempi osa matkustajista tulisi Moskovasta, painottuisi rahankäyttö aiempaa enemmän palveluihin, joista majoitus- ja ravintolapalvelut muodostavat valtaosan. Venäläismatkailijoiden voidaan arvioida tuovan majoitus- ja ravintolapalveluyrityksille viisumivapauden myötä yli miljardi euroa vuodessa. Myös venäläisten ostoksiin käyttämän rahamäärän voidaan arvioida kasvavan nykyisestä runsaasta 0,8 miljardista eurosta noin kahteen miljardiin euroon.

Viisumivapauden taloudelliset vaikutukset

Venäläisten Suomessa käyttämän rahamäärän kasvun myötä voidaan arvioida, että viisumivapaus toisi yli 12 200 uutta työpaikkaa (HTV) kaupan sekä matkailupalveluiden toimialoille. Rahankäyttö tuoteostoihin tulisi hieman yli kaksinkertaistumaan, mutta rahankäyttö majoituspalveluihin tulisi yli viisinkertaistumaan. Tämä johtuu siitä, että moskovalaiset käyttävät enemmän majoituspalveluita kun valtaosan Suomen matkoista nykyisin tekevät pietarilaiset.

VIISUMIVAPAUDEN HAITAT JA HAASTEET

Viisumikäytäntö on rajoittanut venäläisten rikkomuksia Suomessa

Venäläismatkailijoiden Suomessa tekemät rikokset ja rikkomukset ovat vähentyneet 2000-luvulla selvästi. Todennäköisin syy tähän on pelko viisumin menettämisestä, jos Suomessa syyllistyy esimerkiksi ylinopeuteen. Virolaiset ovat tehneet Suomessa rikoksia huomattavasti venäläisiä useammin sen jälkeen, kun Viron ja Suomen välille tuli viisumivapaus vuonna 1997. Merkittävämmiin virolaisten rikokset alkoivat kuitenkin lisääntyä vasta Viron liittyttyä Euroopan Unioniin ja Schengen-alueeseen.

On kuitenkin todennäköistä, että venäläisten tekemät rikokset ja erityisesti liikenne rikkomukset tulevat moninkertaistumaan viisumivapauden myötä, sillä liikennesakko on saattanut estää viisumin saannin, mutta sen perusteella ei ole voitu määrätä maahantulokieltoa. Sen sijaan syyllistyminen omaisuusrikokseen voi viisumivapauden jälkeenkin johtaa käännytykseen ja sen myötä maahantulokieltoon.

Poliisin edustajat uskovat viisumikäytännön rajoittavan venäläisten tekemiä rikoksia Suomessa. Venäläiset varovat erityisesti syyllistymästä liikenne rikokseen viisumin menettämisen pelossa. Poliisin edustajien mukaan myös venäläisten tekemät omaisuusrikokset ovat vähentyneet huomattavasti 1990-luvun tasosta. Vielä vuonna 2001 venäläismatkailija oli epäiltynä 893 näpistystapauksessa, kun vuonna 2012 näiden tapauksien määrä oli pudonnut 392:een. Jos venäläismatkustaja syyllistyy Suomessa rikokseen ja siitä tulee merkintä poliisin rekisteriin, se voi estää häneltä viisumin saannin.

Vaikka viisumipakko Suomen ja Venäjän väliltä poistuisikin, viisumin menettämiseen liittyvä pelotevaikutus voidaan säilyttää käännyttämällä rikoksiin syyllistyneet Suomesta. Tällöin heistä tulee merkintä rajaviranomaisten rekisteriin ja heidän pääsyään Suomeen voidaan tämän perusteella jatkossa rajoittaa. Toisin sanoen ei-toivottujen henkilöiden pääsy Suomeen voidaan estää, vaikka viisumipakko poistuisikin. Tämä aiheuttaa kuitenkin sen, että rajaviranomaiset joutuvat käsittelemään nämä tapaukset ja käännyttämään ei-toivotut matkustajat raja-asemilla. Se lisää työmäärää raja-asemilla sekä heikentää raja-asemien läpäisykykyä.

Rajojen läpäisykyky

Viisumivapauden myötä lisääntynyt matkustaminen lisäisi haasteita Kaakkois-Suomen suosituimpien rajanylityspaikkojen (Vaalimaa, Nuijamaa, Imatra, Niirala) kapasiteetille. Kapasiteetteja on suunniteltu nostettavan vuosina 2013 – 2015 toteutettavilla hankkeilla. Rajavartiolaitos arvioi, että 2013 – 2015 aloitettavat rajanylityskapasiteettien nostamiseen tähtäävät hankkeet Kaakkois-Suomen suurimmilla rajanylityspaikoilla nostavat nykyisen kapasiteetin 10 miljoonasta rajanylittäjästä noin 15 miljoonaan vuoteen 2014 mennessä. Venäjällä tehdyn kyselytutkimuksen perusteella kyseisten raja-asemien kautta matkustavien venäläisten määrä kasvaisi viisumivapauden myötä noin 12 – 14 miljoonaan. Haasteita muodostaisivat erityisesti sesonkikaudet sekä suositut matkustusvuorokaudenajat. Ruuhkien tasaamiseksi on suunniteltu otettavan käyttöön sähköisiä vuoronumerojärjestelmiä.

Turvapaikanhakijoiden määrä

Vuonna 2012 Suomeen tulleista turvapaikanhakijoista 11 % saapui Venäjältä tai muista entisistä Neuvostoliiton maista. Mikäli Venäjän rajaviranomaiset tarkastavat maasta lähtevien matkustajien matkustusasiakirjat edelleen viisumivapauden tultua voimaan, ei ole odotettavissa, että mahdolliset turvapaikanhakijat pääsevät Suomen rajalle ilman passia. Sen sijaan kaikki matkustajat, joilla on voimassa oleva (ulkomaan)passi, pääsevät vähintään Suomen passintarkastukseen asti missä he voivat hakea turvapaikkaa, jos Suomen vi-

ranomaiset eivät myönnä heille maahantulolupaa esimerkiksi vähäisen matkabudjetin vuoksi. Maahanmuuttovirasto on epävirallisesti arvioinut kasvavien matkailijamäärien lisäävän myös Venäjältä tulevien turvapaikanhakijoiden määrää noin kahdella tuhannella vuoden 2012 tasosta viisumivapauden tullessa voimaan. Valtaosa turvapaikanhakijoista tulee Kaukasuksen alueelta.

Bensaralli Suomesta Venäjälle

Viisumivapaus voi lisätä Suomesta Venäjälle suuntautuvia polttoainehakumatkoja, eli bensarallia. Mikäli bensaralli kasvaisi merkittävästi, se aiheuttaisi osaltaan rajanylityspaikkojen ruuhkautumista ja jonotusaikojen pidentymistä. Näin on tapahtunut mm. Venäjän ja Puolan ja Venäjän ja Norjan välisen LBT-sopimuksen astuttua voimaan. Esimerkiksi Puolasta Kaliningradiin suuntautuvasta matkailusta noin 90 % arvioidaan olevan puolalaisten polttoainehakumatkoja Venäjälle. Bensaralli on lisännyt myös lieveilmiöitä, kuten polttoaineen salakuljetusta sekä laitonta myyntiä. Puolan viranomaiset harkitsevatkin rajoituksia polttoaineen matkustajatuontiin. Bensaralliin vaikuttavat polttoaineiden hinnat Suomessa ja Venäjällä sekä euron ja ruplan vaihtokurssi. Voidaan olettaa, että viisumin hankintakustannukset ovat osaltaan hillinneet Suomen ja Venäjän välistä bensarallia.

Alkoholin ja savukkeiden salakuljetus

Alkoholin ja savukkeiden hinnat Suomessa ja Venäjän välillä viime vuosina kaventunut, mutta näiden tuotteiden hinnat Venäjällä ovat edelleen selkeästi Suomessa alhaisemmat. Erityisesti tämä koskee savuke- tuotteita. Edullisen merkin savukeaskin keskihinta Venäjällä oli kesällä alle euron, eli yli neljä kertaa vähemmän kuin Suomessa. Vodkapullon keskihinta oli noin viisi euroa, eli noin kaksi kertaa vähemmän kuin Suomessa. Venäjällä on viime vuosina kuitenkin kiristetty merkittävästi alkoholi- ja tupakkatuoteveroja ja onkin oletettavaa, että hinnat tulevat lähivuosina kaventumaan. Mikäli suunnitellut veronkorotukset toteutuvat, savukeaskin hinta Venäjällä nousee 2-2,5 euroon jo vuoden 2014 aikana. Viisumivapaus voi lisätä alkoholin ja savukkeiden salakuljetusta ja laitonta kauppaa Suomessa niin kauan kuin hinnat ovat merkittävät.

Kielitaidottomat matkustajat

Viisumivapaus lisäisi kielitaidottomien (suomi tai englanti) matkailijoiden lukumäärää Suomessa. Tämä aiheuttaisi haasteita erityisesti poliisin ja hätäkeskusten palvelukyvyille sitä mukaa kun ongelmatilanteisiin joutuneiden kielitaidottomien matkailijoiden lukumäärä lisääntyy.

Matkailumarkkinointi

EU:n ja Venäjän välinen viisumivapaus helpottaisi matkustamista Suomeen, mutta samalla myös muihin EU-maihin. Yksi Suomen valteista venäläisten matkailumaana on tähän saakka ollut viisuminsaannin helppous muihin Schengen-viisumeita myöntävien valtioiden konsulaatteihin verrattuna. Viisumivapaan matkailutarjonnan lisääntyessä venäläisten matkustusvaihtoehdot kasvavat ja esimerkiksi lentotarjonnan lisääntyminen erityisesti halpalentojen osalta Moskovassa ja Pietarissa voi houkuttaa matkustajia enenevässä määrin muihin EU-valtioihin. Tämä asettaisi haasteita Suomen matkailumarkkinoinnille ja uusien matkailupalvelukonseptien kehittämiseksi.

LIITERAPORTTIEN YHTEENVEDOT

01 VENÄLÄISMATKAILUN KEHITYS

Liiteraportti kokonaisuudessaan liitteessä: "Venäläismatkailun kehitys"

Venäläisten tekemien ulkomaanmatkojen määrä on kasvanut 2 - 18 % vuosivauhtia 2000-luvulla. Vuonna 2012 venäläisten ulkomaanmatkojen määrä kasvoi edelliseen vuoteen verrattuna 9,4 %. ja myös vuoden 2013 ensimmäisen neljänneksen aikana venäläisten ulkomaanmatkojen ja Suomen-matkojen määrä on jatkanut kasvuaan. Mikäli Venäjän talouden kehitys jatkuu nykyisellään, voidaan olettaa, että ulkomaanmatkojen määrät jatkavat noin 5 – 15 % kasvua myös tulevien vuosien aikana.

Talouden vaikutus matkailuun

Taantumavuonna 2009 venäläisten tekemien ulkomaanmatkojen kokonaismäärä väheni noin 6 % edelliseen vuoteen verrattuna. Myös Suomeen suuntautuneiden rajanylitysten määrä pieneni, mutta se johtui kuitenkin pääosin raskaan liikenteen hiipumisesta ja tästä johtuneesta rekkakuskiensa rajanylitysten määrän pienenemisestä. Venäläismatkailijoiden Suomen matkojen määrät pysyttelivät vuonna 2009 sen sijaan samalla tasolla kuin edellisenäkin vuonna.

Taantumavuonna 2009 kahdestakymmenestä suosituimmasta matkakohdemaasta eniten venäläismatkailijoita menettivät Kiina, Espanja ja Italia. Sen sijaan Egypti, Viro ja Israel onnistuivat Venäjän talouden taantumastakin huolimatta kasvattamaan venäläismatkailijoiden määrää.

Vuosien 1998 ja 2009 taantumien osoittavat sen, että Venäjän taloudellisella tilanteella on vaikutusta ulkomaanmatkojen määrään. Mikäli talouden taantuminen on lyhytkestoinen (kuten vuonna 2009), voidaan päätellä, että Suomi ei ainakaan merkittävästi menetä venäläismatkailijoita. Taantumien jatkuessa pitkään tilanne voi kuitenkin muuttua.

Viisumihelpotusten vaikutus matkailuun

Venäläisten kymmenen suosituimman kohdemaan joukossa on neljä sellaista valtiota (Turkki, Egypti, Thaimaa, Puola), joilla on viisumihelpotuksia Venäjän kanssa. Turkkiin, Egyptiin ja Thaimaahan venäläisturisteilta ei vaadita viisumia, tai viisumi myönnetään rajanylityksen yhteydessä. Puolan ja Venäjän välillä on toiminut viisumivapaan rajanylityksen mahdollistava LBT-sopimus vuodesta 2012 lähtien.

Matkailu Suomeen

Kaikkien matkojen (turismi, virkamatkot, työmatkat, ym.) lukumäärissä mitattuna Suomi on viime vuosina ollut venäläisten ehdoton suosikkimatkakohde. Venäläisten Suomeen tekemien matkojen määrä on kasvanut tasaisesti aina 1990-luvun alusta saakka.

Kaakkois-Suomen raja-asemien kautta venäläisten tekemien Suomen-matkojen määrä kasvoi vuonna 2012 runsaat 13 % edellisvuodesta. Venäläiset tekivät näiden raja-asemien kautta vuonna 2012 noin neljä miljoonaa matkaa Suomeen. Lentäen Helsinki-Vantaan lentoasemalle saapui vuonna 2012 lähes 80 000 ja laivalla Pietarista Helsingin satamaan lähes 140 000 venäläistä matkustajaa.

Venäläismatkailijoiden selkeä ykköskohde Suomessa on Lappeenranta, jossa vuonna 2012 ilmoitti käyneensä 41 % Suomessa vierailleista venäläismatkailijoista. Suosittuja kohteita ovat viime vuosina olleet myös Helsinki ja Imatra. Yli kolme neljäsosaa (77 %) vuonna 2012 Suomessa käyneistä venäläismatkailijoista oli

Suomessa ostosmatkalla ja noin kolmannes (32 %) lomamatkalla. Bisnesmatkojen osuus on laskenut yhdeksään prosenttiin kaikista matkoista. Suurimman ikäryhmän Suomessa vierailevista venäläisistä muodostavat 25–44 -vuotiaat. Suurin osa matkustajista oli vuonna 2012 työntekijöitä tai toimihenkilöitä (59 %). Yrittäjiä oli matkustajista 14 % ja johtavassa asemassa toimivien osuus oli niin ikään 14 %.

Suomeen matkustavien venäläisten tulotaso on kasvanut nopeasti viime vuosien aikana. Vuonna 2012 hyvätuloisten, yli 2800 euroa kuukaudessa ansaitsevien perheiden osuus on kasvanut lähes kolmannekseen (29 %) Suomeen tehdyistä matkoista. Alle 1000 euroa kuukaudessa ansaitsevien osuus kaikista matkailijoista on laskenut kahdessa vuodessa 23 %:sta kahdeksaan prosenttiin ja 4000 – 5000 euroa kuukaudessa ansaitsevien perheiden osuus on kasvanut kuudesta prosentista 19 %:iin. Ylivoimaisesti suurin osuus (80 %) venäläismatkailijoista saapuu Suomeen Pietarista ja sen lähialueilta. Viipurista ja lähialueilta saapui Suomeen 15 % kaikista matkailijoista ja Moskovasta 4 %.

Suomeen usein matkustavien venäläismatkailijoiden osuus matkojen kokonaismäärästä on 2000-luvulla vähentynyt ja harvemmin Suomessa käyvien osuus lisääntynyt. Vuonna 2012 runsas 40 % venäläisten Suomen-matkoista vuonna 2012 (yli 1,5 miljoonaa matkaa) on usein matkustavien ”ramppaajien” tekemiä. Yli 60 % vuonna 2012 Suomessa käyneistä venäläisistä viipyi maassa enintään päivän.

02 SUOMEN VETOVOIMATEKIJÄT

Liiteraportti julkaistaan kokonaisuudessaan lokakuussa 2013

Lähin pietarilaisten ostosmatkakohde EU:ssa on Viron Narva, jonne on matkaa Pietarista noin 150 kilometriä ja jonne ajoaika on noin kaksi tuntia. Pietarista Lappeenrantaan on 200 kilometriä ja ajoaika kaupunkiin on noin 2 tuntia 40 minuuttia. Pietarista Tallinnan on matkaa 364 kilometriä ja Helsinkiin 390 kilometriä.

Länsimaisten tuotteiden hintataso on Pietarissa tyypillisesti 15 – 55 % korkeampi kuin Suomessa. Kun tuote ostetaan Suomesta, siitä saadaan usein vielä tax free -alennus, joka laskee sen hintaa entisestään, parhaimmillaan jopa 24 %. Venäläisiä ostosmatkailijoita houkuttelee Suomeen kuitenkin hintaeroakin enemmän luottamus Suomesta ostettujen tuotteiden laatuun. Myös Virossa ostettaessa venäläiset saavat tuoteostoista tax free -alennuksen. Viron hintataso on esimerkiksi elintarvikkeiden osalta selvästi Suomen hintatasoa alhaisempi, mikä on lisännyt Viron kiinnostavuutta pietarilaisten ostosmatkailijoiden keskuudessa. Sen sijaan monikansallisten vaateliikkeiden, kuten esimerkiksi Hennes & Maurizin ja Zaran hinnat ovat Virossa ja Suomessa samalla tasolla, kun Venäjällä näiden tuotemerkkien hintataso on yli neljänneksen kalliimpi.

Moskovasta on Liettuan pääkaupunkiin Vilnaan sekä Latvian pääkaupunkiin Riikaan matkaa hieman yli 900 kilometriä, Tallinnaan noin 1000 kilometriä ja Helsinkiin noin 1100 kilometriä. Varsovaan matkaa Moskovasta on yli 1200 ja esimerkiksi Berliiniin ja Prahaan yli 1800 kilometriä. Toisin sanoen Helsinki on vain hieman kauempana kuin Baltian maiden pääkaupungit ja selvästi lähempänä kuin Keski-Euroopan suuret kaupungit.

Virolaisen Enterprise Estonia -organisaation teettämässä haastattelututkimuksessa haastateltiin marrasjoulukuussa 2012 pietarilaisia ja moskovalaisia kysellen heiltä mm. joidenkin naapurimaiden kiinnostavuutta matkakohteena. Vertailussa olivat mukana Ruotsi, Suomi ja Baltian maat. Ruotsi oli kiinnostavin matkakohde sekä pietarilaisten (45 % piti hyvin kiinnostavana) että moskovalaisten (48 % piti hyvin kiinnostavana) keskuudessa. Suomea hyvin kiinnostavana piti 32 % pietarilaisista ja 36 % moskovalaisista. Viroa piti hyvin kiinnostavana vain 17 % pietarilaisista ja 14 % moskovalaisista. Kiinnostus muihin Baltian maihin oli vielä Viroakin vähäisempää.

Toisin sanoen Suomi on kohtuullisen kiinnostava matkakohde ja sen lisäksi Suomi on helposti saavutettavissa. Suomeen pääsee matkustamaan sekä Pietarista että Moskovasta autolla, junalla tai lentäen, kun taas esimerkiksi Ruotsiin on matkustettava lentäen tai laivalla. Tämä nostaa Ruotsin-matkan hintaa ja tekee siitä kestoaltaan pidemmän.

Viro on Suomelle merkittävä kilpailija erityisesti pietarilaisten ostos- ja lähimatkakohteena. Matkat Viroon ovatkin lisääntyneet 18 % tammi-kesäkuussa vuoteen 2012 verrattuna ja myös venäläisten yöpymiset Virossa ovat lisääntyneet 17 % samana aikana. Matkailun lisääntyessä on mahdollista, että Viro profiloituu hieman pienempituloisten matkakohteeksi kun taas ylempään keskiluokkaan kuuluvat matkustavat Suomeen.

Etäisyydet (henkilöautolla) Moskovasta ja Pietarista eräisiin matkakohteisiin

Reitti		Etäisyys (km)	Ajoaika
Moskovasta	Riikaan	920	10:50
	Vilnaan	908	9:45
	Tallinnaan	1000	12:25
	Varsovaan	1260	13:25
	Berliiniin	1815	18:20
	Prahaan	1880	21:30
	Helsinkiin	1100	13:00
Pietarista	Helsinkiin	390	4:45
	Lappeenrantaan	200	2:40
	Tallinnaan	365	4:30
	Narvaan	150	2:05

03 LIIKENNEYHTEYDET

Liiteraportti kokonaisuudessaan liitteessä: "Liikenneyhteydet"

Vuonna 2012 lähes 90 % Suomessa vierailevista venäläisistä tuli maahan henkilö- tai linja-autolla. Junalla ja laivalla matkustavien osuus oli noin neljä prosenttia ja lentomatikustajien osuus kaksi prosenttia. Viisumivapaus tulisi todennäköisesti lisäämään eniten junalla, laivalla ja lentokoneella Suomeen matkustavien venäläisten määrää. Junamatkustajien osuuden arvioidaan kasvavan viisumivapauden myötä yli 10 prosenttiin ja lentomatikustajienkin osuuden seitsemään prosenttiin Suomessa vierailevista venäläismatikustajista.

Juna- eikä lentoliikenteen nykyinen kapasiteetti kykene palvelemaan viisumivapauden jälkeen Suomeen matkustavien venäläisten tarvetta, sillä esimerkiksi venäläisten tekemien yhdensuuntaisten junamatkojen määrä kasvaisi viisumivapauden myötä noin 1,5 miljoonaan.

Vaikka venäläisten autojen osuus ei kasvakaan yhtä voimakkaasti kuin matkat yhteensä, tulee sekä henkilöautojen ja linja-autojen määrä suomalaisilla teillä kasvamaan 1,4 miljoonaan autoon nykyisestä alle miljoonasta autosta. Valtatiellä 7 osuudella Vaalimaa - Hamina arvioidaan viisumivapauden jälkeen ajavan noin 1500 ja valtatiellä 13 osuudella Nuijamaa - Lappeenranta noin 1600 venäläistä autoa vuorokaudessa keskimäärin. Tämä merkitsee noin 20 %:n lisäystä valtatie 7:n ja 120 % valtatie 13:n liikennemääriin vuoden 2012 tasosta.

Kaakkois-Suomen raja-asemien tuleva kapasiteetti riittää palvelemaan kasvavaa venäläismatkailijoiden määrää viisumivapauden myötä, mutta jos muiden kuin venäläismatkustajien osuus kasvaa nykyisestä noin 18 %:sta merkittävästi, ei raja-asemien kapasiteetti tule riittämään.

Suomeen on kohtuullisen helppoa ja edullista matkustaa paitsi Pietarista myös Moskovasta. Lentomatka Moskovasta Helsinkiin kestää alle kaksi tuntia ja maksaa vain noin 200 - 250 euroa edestakaisin, kun taas esimerkiksi Turkin Antalyaan matkan hinta on 320 euroa ja Egyptin Hurghadaan 595 euroa (syyskuussa 2013). Turkkiin ja Egyptiin venäläiset saavat hankittua viisumin lentokentältä. Moskovasta voi matkustaa Helsinkiin myös yöjunalla, jonka edestakaisen matkan hinta on noin 240 euroa. Hyvät liikenneyhteydet ovatkin yksi syy moskovaalaisten matkojen määrän kasvuun viisumivapauden myötä.

04 VENÄJÄN PASSI- JA VIISUMIKÄYTÄNNÖT

Liiteraportti kokonaisuudessaan liitteessä: "Venäjän passi- ja viisumikäytännöt"

Passikäytännöt

Venäjällä on noin 120 miljoonaa sisäisen passin haltijaa ja noin 23 – 25 miljoonaa ulkomaanpassin haltijaa. Sisäinen passi oikeuttaa matkustamaan eräisiin IVY-valtioihin, mutta muualle ulkomaille matkustavalta vaaditaan aina voimassaoleva ulkomaanpassi. Tällä hetkellä myönnetään kahdenlaisia ulkomaanpasseja: nk. vanhan mallisia ulkomaanpasseja sekä biometrisiä ulkomaanpasseja. Vaikka uudenmallinen biopassi on kalliimpi kuin vanha ulkomaanpassi, viime vuosina biometrisiä ulkomaanpasseja on myönnetty enemmän kuin vanhan mallisia ulkomaanpasseja.

Ulkomaanpassien haltijoiden määrä on viime vuosina kasvanut: kun vielä vuonna 2008 vain noin viidellä prosentilla kansalaisista oli ulkomaanpassi, vuonna 2012 ulkomaanpasseja arvioidaan olevan 17 % kansalaisista. Ulkomaanpassien haltijoiden lukumäärä on siis viidessä vuodessa noin kolminkertaistunut. Vuoden 2013 kolmen ensimmäisen kuukauden aikana myönnettiin yhteensä 2,7 miljoonaa ulkomaanpassia, mikä oli 22,5 % enemmän kuin vastaavana ajankohtana edellisellä vuonna. Aiempina vuosina ulkomaanpassien myöntämisten määrä on kasvanut voimakkaimmin Pietarissa ja Moskovassa, mutta viimeisten parin vuoden aikana kasvu on ollut voimakkainta muilla alueilla. Biopassien käyttöönotto on yksi ehdoista, joita Venäjän ja EU:n välisissä viisumivapausneuvotteluissa on esitetty.

Viisumikäytännöt Venäjän ja muiden valtioiden välillä

Venäläiset voivat matkustaa ilman ulkomaanpassia ja viisumia Ukrainaun, Valko-Venäjälle, Kazakstaniin, Kirgisiaan ja Tadžikistaniin sekä Georgiaan kuuluville Abhasian ja Etelä-Ossetian alueille. Näille alueille voivat matkustaa siis sellaisetkin kansalaiset, joilla ei ole ulkomaanpassia: matkustusasiakirjaksi riittää Venäjän sisäinen passi.

Venäjä on solminut viime vuosien aikana runsaasti erilaisia viisumihelpotussopimuksia useiden eri valtioiden kesken. Vuoden 2013 alussa Venäjällä oli viisumikäytäntöjä helpottavia sopimuksia yhteensä 134 valtion kanssa. Suureen osaan näistä maista venäläiset voivat turistimatalla matkustaa ilman etukäteen hankittua viisumia: viisumia ei vaadita lainkaan, tai viisumi myönnetään kohdemaan rajalla. Turistilla on oikeus oleskella viisumitta näissä sopimusten piiriin kuuluvissa kohdemaissa tavallisimmin 15 – 90 päivän ajan. Osassa valtioista viisumivapaan turistimatustamisen ehtona on se, että turisti saapuu maahan osana turistiryhmää.

Maita, jonne viisumia ei vaadita, on yhteensä 65. Suosituimmista matkakohdemaista näitä ovat esimerkiksi Ukraina, Israel ja Turkki. Maita, joissa viisumi myönnetään kohdemaan rajalla, on yhteensä 49. Suosituim-

mista kohdemaista näitä ovat esimerkiksi Egypti, Kreikka (vain osaan maasta) sekä Kypros (ennakkoon täytetyllä sähköisellä hakemuksella). Muiden sopimusmaiden ja Venäjän välillä on olemassa muunlaisia helpoituksia viisuminhakuun (esimerkiksi sähköinen viisuminhakuprosessi). Näiden lisäksi Venäjä on solminut kolmen valtion (Norja, Puola ja Latvia), raja-alueiden asukkaiden viisumivapaan liikkumisen mahdollistavan LBT-sopimuksen.

Schengen-viisumi

Vuonna 2001 Suomi liittyi Schengen-alueeseen. Sopimuksen myötä yhteen Schengen-maahan anottu viisumi oikeuttaa liikkumaan ilman rajatarkastuksia myös muiden Schengen-maiden alueella. Viisumin hinta Schengen-maihin oli vuoteen 2007 asti 60 euroa. Vuonna 2007 solmitun viisumihelpotussopimuksen myötä viisumin hinta laski 35 euroon.

Vuonna 2010 viisumien hakuprosessin tehostamiseksi solmittiin yhteistyösopimus intialaisen VFS-Global yhtiön kanssa. Ennen tätä viisumihakemuksen jättämistä jouduttiin usein jonottamaan Pietarin konsulaatissa kauan. Nykyisin käytännössä viisumihakemukset jätetään VFS-yhtiöön, joka perii hakijalta 21 euron palvelumaksun. Hakemuksen voi periaatteessa jättää myös edustustoon.

Tällä hetkellä EU ja Venäjä neuvottelevat uudesta viisumihelpotussopimuksesta, jolla helpotettaisiin erityisesti säännöllisesti Venäjän ja Schengen-maiden välillä liikkuvien henkilöiden matkustamista myöntämällä näille pidempiä viisumeita. Tällaisia henkilöitä voivat olla esimerkiksi erilaisten valtuuskuntien jäseniä, toimittajia tai maassa asuvien perheenjäseniä.

05 LBT-SOPIMUSTEN VAIKUTUKSET

Liiteraportti kokonaisuudessaan liitteessä: "LBT-sopimusten vaikutukset"

Venäjän ja Puolan LBT-sopimus

LBT-sopimuksen syntyminen Venäjän ja Puolan välillä on ollut ennen kaikkea päätös, jossa molemmat osapuolet ovat nähneet merkittäviä poliittisia ja taloudellisia hyötyvaikutuksia. Venäjälle kyse on esimerkiksi, jonka maan poliittinen johto toivoo vaikuttavan myönteisesti Venäjän ja EU:n välisen viisumivapausprosessin edistymiseen. Puolalle kyse on ollut EU-puheenjohtajuuskauden saavutuksissa ja siinä on nähty olevan taloudellisia hyötyvaikutuksia erityisesti Puolan pohjoisille maakunnille.

LBT-sopimuksen mahdollistama viisumivapaa liikkuminen ei ainakaan ensimmäisen vuoden aikana herättänyt kaliningradilaisissa niin suurta kiinnostusta, kuin esimerkiksi ennen sopimuksen voimaantuloa tehty mielipidekysely olisi antanut ymmärtää: vuonna 2011 tehdyn kyselyn perusteella yli puolet Kaliningradin asukkaista (950 000 as. vuonna 2012) kertoi halukkuudestaan hankkia viisumivapaan matkustamisen oikeuttava LBT-lupa. Vuoden 2013 loppuun mennessä luvan hankkineiden kaliningradilaisten määrän arvioidaan kuitenkin jäävän noin 90 000:een. Suurin osa Puolaan matkustavista Kaliningradilaisista matkustaa edelleen Schengen-viisumilla.

LBT-sopimuksen myötä lisääntyneen rajaliikenteen ennakkoon kartoitetuista riskeistä vain osa on toteutunut. Vaikka riskien toteutumista ei ole vielä ehditty täysivaltaisesti tarkastella, eri lähteistä kerättyjen tietojen mukaan esimerkiksi rajat ylittävän rikollisuuden kasvu ei ole ollut huomattavaa, vaikkakin esimerkiksi salakuljetusten määrä (erityisesti polttoaineen ja savukkeiden osalta) on lisääntynyt. Rajaliikenteen vapautuminen on myös lisännyt selvästi erityisesti Puolasta Kaliningradiin suuntautuvaa bensarallia, joka on osaltaan aiheuttanut myös rajojen ruuhkautumista. Puolan viranomaiset ovatkin tästä syystä harkinneet rajoituksia polttoaineentuonnille.

Puolalaiset osapuolet ovat arvioineet LBT-sopimuksen myötä lisääntyneen rajaliikenteen taloudellisia vaikutuksia myönteisesti. Sen sijaan kaliningradilaiset vähittäiskaupan toimijat, erityisesti elintarvikekaupat, ovat kritisoineet Puolaan suuntautuneen ostosmatkailun lisääntymistä siitä, että se on aiheuttanut haasteita vähittäiskaupalle Kaliningradissa. Kritiikki on osittain kohdistunut myös Venäjän elinkeinoveropoliittikkaan. Ainakaan tässä vaiheessa mitään virallisia rajoituksia kulutustuotteiden matkustajatuonnille Puolasta Kaliningradiin ei kuitenkaan ole esitetty.

Myös Puolan lehdistössä on esitetty jonkin verran kriittisiä arvioita LBT-sopimuksen vaikutuksista. Useissa tapauksissa tämä kritiikki on kuitenkin suunnattu yleisemmin presidentti Bronisław Komorowskin toteuttamaa konsensushakuista venäjä-politiikkaa vastaan.

Venäjän ja Norjan LBT-sopimus

Selvityksessä vertailtiin myös Venäjän ja Norjan välillä solmitun LBT-sopimuksen taustoja ja vaikutuksia. Kaliningradin ja Puolan ja Petsamon ja Norjan raja-alueiden viisumivapaan liikkumisen vaikutuksia tarkasteltaessa voidaan havaita useita yhtymäkohtia näiden alueiden osalta.

- Viisumivapaaseen liikkumiseen oikeuttava matkustuslupa ei olennaisesti ole lisännyt venäläisten rajanylitysten kasvua - matkojen määrät ovat olleet kasvussa jo ennen matkustuslupakäytännön voimaantuloa.
- Ennen käytäntöjen voimaantuloa tehdyissä kyselyissä kiinnostus viisumivapaata liikkumista kohtaan on ollut voimakasta, mutta se ei ole venäläisten osalta heijastunut toteutuneisiin rajanylitysten määriin.
- Ainakin alkuvaiheessa sekä puolalaiset että norjalaiset ovat hakeneet matkustuslupia venäläisiä innokkaammin.
- Venäläisiä rajanylittäjiä houkuttelevat ostokset – puolalaisia ja norjalaisia tankkaus.
- Kasvaneet liikennemäärät ovat aiheuttaneet rajojen ruuhkautumista sekä Puolan että Norjan rajoilla.
- Kummassakaan tapauksessa Poliisi ei ole havainnut viisumivapaalla liikkumisella olleen merkittäviä kielteisiä vaikutuksia.

Yhtymäkohdista voidaan tehdä joitain oletuksia viisumivapaudesta Suomen ja Venäjän välillä:

Innostus viisumivapaata matkustamista kohtaan ei ole ollut venäläisten osalta niin suurta kuin ehkä joissain alustavissa arvioissa on esitetty. LBT-sopimuksen rajojen liikkumisesta tätä selittänee osittain se, että vaikka viisumia ei teoriassa tarvita, viisumivapaata liikkumista varten on siitä huolimatta hankittava viisumivapaaseen rajanylitykseen oikeuttava lupa.

Molemmissa tapauksissa venäläismatkustajia ovat houkutteleet ostosmatkat – puolalaisia ja norjalaisia matkustajia tankkausmatkat. Venäjän ja Suomen tapauksessa tämän perusteella olisi odotettavissa bensarallin lisääntymistä. Tämä olisi osaltaan aiheuttamassa rajanylityspaikkojen ruuhkautumista.

Johtopäätöksiä LBT-sopimusten vaikutuksista

Julkisuudessa Kaliningradin ja Puolan välisen LBT-sopimuksen vaikutuksia on arvioitu voittopuoleisesti myönteiseen sävyyn. Pahimmat etukäteisarvioissa esitetyt uhkakuvat ovat jääneet toteutumatta ja esimerkiksi kansalaisten turvallisuutta vaarantavien ilmiöiden kasvua raja-alueilla ei ainakaan alustavissa arvioissa ole huomattu. Tehdessä päätelmiä Suomen ja Venäjän väliseen viisumivapaasta liikkumisesta, on kuitenkin

otettava huomioon, että Kaliningradin ja Puolan välinen elintasokuilu on huomattavasti kapeampi kuin Suomen ja Venäjän puolisten lähialueiden elintasokuilu.

Venäläisten ostosmatkailu Puolaan on ollut kasvussa, mutta ei välttämättä LBT-sopimuksen ansioista, sillä suurella osalla kaliningradilaisista (noin 200 000) oli rajanylitykseen oikeuttava Schengen-viisumi jo ennen sopimuksen voimaantuloa. Tältä osin arvioitaessa esimerkiksi pietarilaisten matkailua Suomeen, on otettava huomioon, että Pietarissa on huomattavasti pienempi osuus Schengen-viisumin haltioita Kaliningradiin verrattuna.

Tähän mennessä suurimmaksi ongelmaksi on näyttänyt nousseen Puolan ja Kaliningradin välinen bensaralli, joka näyttää kiihtyneen LBT-sopimuksen myötä. Bensaralli on aiheuttanut myös rajanylityspaikkojen ruuhkautumista, mikä on osaltaan saattanut hillitä kaliningradilaisten ostosmatkailun kasvua Puolaan.

Taloudellisten vaikutusten osalta Puolassa kasvanut venäläisten ostosmatkailu on nähty myönteisenä, varsinkin aikana, kun EU:n ja Puolan talous on osoittanut hiipumisen merkkejä. Ostosmatkailun myötä esimerkiksi venäläisten Puolassa tekemät tax-free -ostokset ovat kasvaneet.

Kaliningradin osalta taloudelliset vaikutukset ovat olleet pikemminkin päinvastaisia: jos bensa-asemien kasvanutta myyntiä otetaan huomioon, Kaliningradin elinkeinoelämä on pitänyt Puolaan kasvanutta ostosmatkailua itselleen pikemmin haitallisena. Toisaalta Venäjän hyötyjen LBT-sopimuksesta voidaan nähdä olevan pääosin poliittisia.

Venäjän ja Puolan LBT-sopimuksen plussat ja miinukset pähkinänkuoressa

+

- Vapaan liikkuvuuden, kulttuurivaihdon, kaupan ja matkailun tukeminen
- Pirstysruiske Puolan pohjoisosille
- Venäjän demokratiakehityksen tukeminen

-

- Kontrolloimaton rajanylitys, salakuljetus, laitton katukauppa, bensaralli
- Rajojen ruuhkautuminen
- Kaliningradille ei taloudellista hyötyä

06 ALUEIDEN TAUSTATIEDOT

Liiteraportti kokonaisuudessaan liitteessä: "Alueiden taustatiedot"

Venäjällä on yhteensä 83 hallinnollista subjektia, joista Suomen itärajan välittömässä läheisyydessä on niitä neljä: Murmanskin oblast, Karjalan tasavalta, Leningradin oblast sekä Pietarin liittokaupunkialue. Näillä neljällä alueella asui vuonna 2012 yhteensä 8,2 miljoonaa asukasta. Kaakkoisrajan rajanylityspaikkojen kautta vuonna 2012 Suomeen saapuvista venäläismatkailijoista yli 90 % asuu näillä alueilla.

Suomen lähialueet eroavat toisistaan niin demografisten kuin sosioekonomistenkin tekijöiden osalta. Venäjän alueiden elintasovertailussa Suomen lähialueet sijoittuvat kolmeen kategoriaan: Pietari ja Leningradin Oblast kuuluvat elintasovertailun ensimmäiseen kolmannekseen (sijat 2. ja 18.), Murmanskin oblast keskimmäiseen kolmannekseen (39.) ja Karjalan tasavalta viimeiseen kolmannekseen (51.). Moskovan kaupunki puolestaan kuuluu Venäjän alueiden vertailussa kärkikastiin ja on useilla mittareilla tarkasteltuna elintasoiltaan korkein alue Venäjällä.

Suomen rajan läheisten lähialueiden elintaso on kasvanut tasaisesti koko 2000-luvun taantumavuotta 2009 lukuun ottamatta. Alueiden BKT, vähittäiskauppa, investoinnit ja asukkaiden keskitulot ovat olleet kasvussa ja inflaatio laskussa. Sen sijaan asukkaiden reaalityulojen kasvu on hidastunut viimeisten vuosien aikana ja kääntynyt jollain alueilla negatiiviseksi. Murmanskissa ja Karjalan tasavallassa työttömiä on noin 9 %, Lenin-

gradin oblastissa noin 4 %. Pietarissa ja Moskovassa vallitsee käytännössä täystyöllisyys työttömien määrän jäädessä alle kahteen prosenttiin.

Väestön kasvu on kohdistunut viime vuosina Leningradin oblastiin ja erityisesti Pietariin. Sen sijaan Karjalan tasavallassa ja Murmanskin oblastissa väestö on vähentynyt. Väestökato on tosin näillä alueilla viime vuosina hidastunut. Suomen lähialueiden väkiluvun arvioidaan kasvavan nykyisestä 8,2 miljoonasta 9 miljoonaan vuoteen 2031 mennessä. Koko Venäjän väestön sen sijaan arvioidaan pysyttelevän samankokoisena tai laskevan vähän. Rosstatin vuoden 2031 ulottuvan maltillisen väestönkehitysskenaarion mukaan Venäjän asukasluku vuonna 2031 olisi noin 141,6 miljoonaa.

07 RIKOLLISUUS

Liiteraportti kokonaisuudessaan liitteessä: "Rikollisuus"

Rikollisuus Venäjällä ja lähialueilla

Venäjän ja Suomen välisten rikostilastojen vertailu on haasteellista maiden erilaisten tilastointitapojen vuoksi. Rikollisuuden kehityksen arviointia Venäjällä vaikeuttaa lisäksi se, että maan sisäministeriön julkaisemia rikostilastoja on joissain yhteyksissä luonnehdittu epäluotettaviksi. Venäjän rikostilastojen kehityksen osalta tässä osiossa kerrottuja tietoja onkin tarkasteltava lähinnä suuntaa-antavasti.

Rikosten määrien yleinen kehitys näyttäisi olleen 2000-luvun puolivälin jälkeen laskusuhdanteinen suurimmassa osassa rikostyypeistä. Todellisen tilanteen arvioiminen on kuitenkin vaikeaa, koska vaikka Venäjän poliisin tietoon tulleiden rikollisuuteen liittyvien ilmoitusten ja tiedonantojen lukumäärä on kasvanut, näistä ilmoituksista rikoksiksi rekisteröityjen tapausten osuus (sellaisten, jotka ovat johtaneet tutkinnan käynnistämiseen) on pienentynyt.

Yleinen kehitys näyttää ollen sellainen, että niin Venäjällä kokonaisuudessaan, kuten myös lähialueilla törkeiden ja erityisen törkeiden rikosten osuus kaikista rikoksista on laskenut. Esimerkiksi ryöstöjen ja varkauksien määrä on laskenut vuodesta 2005 lähtien. Toisaalta esimerkiksi huumerikosten määrä erityisesti suurkaupungeissa, esimerkiksi Pietarissa, on pysytellyt korkeana sen jälkeen kun huumerikosten määrä alkoi 1990-luvun alussa voimakkaasti kasvaa.

Vertailtaessa lähialueiden rikostilastoja Venäjän valtakunnallisiin tilastoihin, voidaan todeta, että rikosten määrä suhteutettuna asukaslukuun on valtakunnan keskitasoa pienempi Pietarissa ja Leningradin oblastissa, mutta suurempi Karjalan tasavallassa ja Murmanskin oblastissa. Toisaalta törkeiden ja erityisen törkeiden rikosten osuus rikosten kokonaismäärästä on Pietarissa ja Leningradin oblastissa suurempi kuin Karjalan tasavallassa ja Murmanskin oblastissa. Tästä voidaan siis vetää johtopäätös, että vaikka rikoksia tapahtuu Pietarin seudulla vähemmän kuin muilla lähialueilla, ne ovat luonteeltaan vakavampia.

Rikollisuuden kehityksestä on nostettava erityiseen tarkasteluun voimakas huumerikollisuuden kasvu 1990-luvun alusta 2000-luvulle. Vaikka huumerikosten määrässä olikin selkeä notkahdus 2000-luvun puolivälissä, lähti niiden määrä sen jälkeen taas kasvuun ja on nykyisin lähes samoissa lukemissa kuin huippuvuosina 2000-luvun alussa. Huumerikollisuuden suurehko osuus muista rikostyypeistä korostuu erityisesti Pietarissa ja Moskovassa.

Viisumin vaikutus rikollisuuteen

Venäläismatkailijoiden Suomessa tekemät rikokset ja rikkomukset ovat vähentyneet 2000-luvulla selvästi. Todennäköisin syy tähän on pelko viisumin menettämisestä jos matkailija syyllistyy Suomessa esimerkiksi

ylinopeuteen. Virolaiset ovat tehneet Suomessa rikoksia suhteessa huomattavasti venäläisiä useammin sen jälkeen, kun Viron ja Suomen välille tuli viisumivapaus vuonna 1997. Merkittävämmiin virolaisten rikokset alkoivat kuitenkin lisääntyä vasta Viron liittyttyä Euroopan Unioniin ja Schengen-alueeseen.

On kuitenkin todennäköistä, että venäläisten tekemät rikokset ja erityisesti liikenne rikkomukset tulevat moninkertaistumaan viisumivapauden myötä, sillä liikennesakko on saattanut estää viisumin saannin, mutta sen perusteella ei voida määrätä maahantulokieltoa. Sen sijaan syyllistyminen omaisuusrikokseen voi viisumivapauden jälkeenkin johtaa käännytykseen ja sen myötä maahantulokieltoon.

Vaikka viisumipakko Suomen ja Venäjän väliltä poistuisikin, viisumin menettämiseen liittyvä pelotevaikutus voidaan säilyttää käännyttämällä rikoksiin syyllistyneet Suomesta. Tällöin heistä tulee merkintä rajaviranomaisten rekisteriin ja heidän pääsyään Suomeen voidaan tämän perusteella jatkossa rajoittaa. Toisin sanoen ei-toivottujen henkilöiden pääsy Suomeen voidaan estää, vaikka viisumipakko poistuisikin. Tämä aiheuttaa kuitenkin sen, että rajaviranomaiset joutuvat käsittelemään nämä tapaukset ja käännyttämään ei-toivotut matkustajat raja-asemilla. Se lisää työmäärää raja-asemilla sekä heikentää raja-asemien läpäisykykyä.

Siirtolaisuus ja maahanmuutto

2000-luvulla Venäjän talouskasvu houkutteli maahan runsaan määrän työperäisiä siirtolaisia, joista pääosa alhaisemman elintason naapurimaista sekä erityisesti Keski-Aasian entisistä NL:n tasavalloista. Tällaisia työperäisiä siirtolaisia on saapunut Venäjälle 2000-luvulla mm. Ukrainasta, Uzbekistanista, Tadžikistanista, Kirgisiasta ja Moldovasta. Kontrolloimaton maahanmuutto on aiheuttanut sen, että arvioiden mukaan suurin osa työperäisistä siirtolaisista oleskelee Venäjällä laittomasti ilman asiaankuuluvia oleskelu- tai työlupia. Vuoden 2009 taantumien jälkeen siirtolaisten määrä Venäjällä kääntyi laskuun. Venäjän muuttoviraston vuonna 2013 tekemän arvion mukaan Venäjällä on tällä hetkellä noin 5,3 miljoonaa työperäistä siirtolaista, joista 3,5 miljoonaa työskentelee ilman työlupaa. Siirtolaiset ovat sijoittuneet erityisesti suurkaupunkeihin ja matalapalkka-aloille.

Pakolaisten osuus Venäjälle ulkomailta saapuvista henkilöistä on varsin vähäinen kaikista maahan saapuvista henkilöistä. Viime vuosien aikana pakolaisina maahan saapuneiden lukumäärä on vaihdellut noin 5000 – 10 000 henkilöön vuositason tasolla. Venäjän muuttoviraston mukaan suurin osa pakolaisista saapuu maahan eteläisistä naapurivaltioista, esimerkiksi Kazakstanista, Georgiasta, Uzbekistanista ja Tadžikistanista.

Maastamuutto Venäjältä oli voimakkaimmillaan 1990-luvun alkupuolella ja on hidastunut 2000-luvun aikana. Reaalisen maastamuuton arvioiminen 2000-luvulla on kuitenkin hankalaa, sillä esimerkiksi tilastovirasto Rosstat rekisteröi ainoastaan maasta lopullisesti poismuuttaneiden määriä, eikä esimerkiksi väliaikaisesti ulkomaille muuttavia. 2000-luvulla maastamuuton määriin on vaikuttanut erityisesti maan poliittinen ja taloudellinen tilanne. Suuri osa maastamuuttajista lähtee taloudellisesti köyhimmiltä ja epävakaisimmilta alueilta, erityisesti Kaukasukselta.

Venäläisten viime vuosina Suomessa tekemien kansalaisuushakemusten määrä on vaihdellut vuositason tasolla 1400 ja 2100 hakemuksen välillä. Vuodesta 2006 lähtien tarkasteltuna hakemusten määrä oli suurin vuonna 2012, jolloin venäläiset jättivät yhteensä 2111 kansalaisuushakemusta. Sen sijaan venäläisten osuus kaikkien ulkomaalaisten tekemistä kansalaisuushakemuksista on ollut selvässä laskussa vuodesta 2007.

Venäjän alueelta tulevien turvapaikanhakijoiden määrä on pysytellyt liki samansuuruisena 2000-luvulla ja on ollut vuositason tasolla noin 200 – 400 hakijaa. Poikkeuksen tekee kuitenkin vuosi 2009, jolloin Suomesta haki 602 Venäjältä tulevaa turvapaikanhakijaa. Myös Venäjältä tulevien turvapaikanhakijoiden osuus suhteessa kaikkiin turvapaikanhakijoihin on pysytellyt samalla tasolla 2000-luvulla ja on vaihdellut noin 5,5 %:sta aina 11 %:iin.

08 VIISUMIVAPAUDEN VAIKUTUKSET - KYSELYTUTKIMUS

Liiteraportti kokonaisuudessaan liitteessä: "Viisumivapauden vaikutukset - kyselytutkimus"

VIISUMIVAPAAUS JA MATKUSTAMINEN SUOMEEN

Matkoja yli 7 miljoonaa

Jos Suomen ja Venäjän välille tulisi viisumivapaus, matkoja Pietarista, Moskovasta ja Leningradin alueelta tehtäisiin yhteensä vähimmillään noin 7,1 miljoonaa. Pietarilaisten matkat lisääntyisivät vähintään noin 66 %, moskovaalaisten matkat vähimmilläänkin jopa seitsenkertaistuisivat ja Leningradin alueella asuvien matkat pysyisivät vähimmillään suurin piirtein samalla tasolla kuin ennen. Matkat saattaisivat vähentyä Pietarin pohjois- ja luoteispuolelta kun muualta Leningradin alueelta matkat vähimmilläänkin lisääntyisivät. Matkustajien määrä Pietarista ja Leningradin alueelta lisääntyisi n. 80 % ja Moskovasta kuusinkertaistuisi. Pietarista ja Moskovasta matkustaisi Suomeen vuosittain noin 1,5 miljoonaa henkilöä ja Leningradin alueelta noin 250 000 henkilöä. Tämä tarkoittaa, että pietarilaisista n. 31 %, moskovalaisista n. 13 % ja Leningradin alueella asuvista n. 15 % kävisi Suomessa vuosittain.

Yöpymiset saattavat seitsenkertaistua

Pietarissa, Moskovassa ja Leningradin alueella asuvat saattaisivat yöpyä Suomessa vuoden aikana lähes 20 miljoonaa yötä, eli yöpymisten määrä saattaisi yli seitsenkertaistua, mikäli Suomen ja Venäjän välille tulisi viisumivapaus. Suomeen matkustavat Pietarissa asuvat yöpyisivät Suomessa keskimäärin noin 0,6 - 1,6 yötä matkan aikana, Moskovassa asuvat noin 1,6 - 3,9 yötä matkan aikana ja Leningradin alueella asuvat noin 0,9 - 2,0 yötä matkan aikana riippuen vuosittaisista matkojen määristä.

Rahankäyttö vähintään kolminkertaistuu

Yhteensä Pietarissa, Moskovassa ja Leningradin alueella asuvat käyttäisivät Suomessa noin 3,4 - 8,3 miljardia euroa vuoden aikana. Tämä tarkoittaa, että vähimmillään rahankäyttö lähes kolminkertaistuisi ja enimmillään jopa seitsenkertaistuisi. Suomessa viimeisen 12 kuukauden aikana käyneet Pietarissa asuvat arvioivat käyttävänsä Suomen-matkan aikana rahaa henkeä kohden noin 330 €, Moskovassa asuvat noin 640 € ja Leningradin alueella asuvat noin 200 €, jos Suomen ja Venäjän välille tulisi viisumivapaus.

VIISUMIVAPAAUS JA SUOMENMATKAILIJOIDEN PROFIILI

Viisumivapauden vaikutus matkailijaprofiiliin

Matkoissa laskettuna matkustus lisääntyisi eniten venäläisillä, joiden perheen tulot ovat 40 001 – 80 000 ruplaa kuukaudessa. Suomea edes auttavasti osaavien venäläismatkustajien osuus Suomessa putoaisi hieman alle puoleen nykyisestä. Sen sijaan englantia edes auttavasti puhuvien venäläismatkustajien osuus kasvaisi hieman. Viisumivapaus Suomen ja Venäjän välillä tasaisi eri-ikäisten venäläismatkailijoiden Suomeen tekemien matkojen osuuksia.

Matkailijoiden sukupuolijakaumaan viisumivapaus ei juuri vaikuttaisi. Suomeen yksin tai perheen kanssa tehtyjen matkojen osuus vähenisi ja muussa seurueessa tehtyjen matkojen sekä ryhmämatkojen osuus lisääntyisi. Autottomien venäläisperheiden osuus Suomessa lisääntyisi noin 10 %. Omalla autolla Suomeen matkustavien kokonaismäärä tulisi kuitenkin lisääntymään merkittävästi. Jos henkilöauton osuus matkakuluneuvona tulee säilymään nykytasolla, voidaan viisumivapauden myötä arvioida Suomeen tulevan vuositasolla vähintään puoli miljoonaa henkilöautoa lisää.

Pietari

Yli kaksi kolmannesta Pietarin hyvätuloisista (perheen yhteenlasketut kuukausitulot yli 80 000 ruplaa) on jo käynyt Suomessa. Näin ollen viisuvapauden jälkeen Pietarista matkustamista Suomeen lisäisivät erityisesti pienempituloiset. Suhteellisesti eniten matkustustaan lisäisivät työntekijät ja absoluuttisesti mitattuna toimihenkilöt.

Moskova

Moskovassa asuvista harvempi kuin joka kymmenes on koskaan käynyt Suomessa. Jos Suomen ja Venäjän välille tulisi viisumivapaus, venäläisten, joilla perheen tulot ovat yli 80 000 ruplaa kuukaudessa ja jotka eivät vielä ole käyneet Suomessa, tekemistä matkoista yli 90 % tulisi Moskovasta. Myös ensi kertaa Suomessa vierailevien korkeasti koulutettujen matkoista kaksi kolmannesta ja johtavassa asemassa olevien sekä yrittäjien matkoista kolme neljäsosaa tulisi Moskovasta. Moskovasta saapuisi näin ollen mm. lisää varakkaita ja korkeasti koulutettuja matkailijoita Suomeen.

Leningradin alue

Rajan lähiseuduilta aktiivisimpien matkailijoiden matkustaminen Suomeen saattaa jopa hieman vähentyä, jos Suomen ja Venäjän välille tulee viisumivapaus. Syynä näiden usein yksin matkustavien ramppaajien matkojen määrän vähenemiseen saattaa olla rajojen ruuhkautuminen. Muiden matkustajaryhmien osalta viisumivapaus johtaisi matkojen määrän kasvuun myös Leningradin alueelta.

MATKUSTAMINEN ULKOMAILLE

Suomi on suosittu matkailumaa venäläisten keskuudessa

Viimeisen 12 kuukauden aikana, Pietarista ja Leningradin alueelta on matkustettu selkeästi eniten Suomeen. Moskovasta eniten on matkustettu Turkkiin ja Egyptiin. Mikäli vuoden alusta EU:n ja Venäjän välille tulisi viisumivapaus, jolloin mihin tahansa EU-maahan voisi matkustaa ilman viisumia pelkästään näyttämällä ulkomaanpassi raja-asemalla, Pietarissa ja Leningradin alueella asuvat matkustaisivat eniten Suomeen matkustajissa laskettuna. Moskovalaiset matkustajat kävisivät Suomea enemmän Italiassa, Ranskassa, Espanjassa ja Saksassa.

Italia on Moskovassa, Pietarissa ja Leningradin alueella asuvien suosituin toivematkakohde. Seuraavaksi suosituimmat toivematkakohteet ovat pietarilaisille Ranska, Suomi ja Saksa, Leningradin alueella asuville Espanja, Ranska ja Suomi sekä moskovalaisille Ranska, Yhdysvallat ja Espanja. Moskovassa asuvista noin 130 000 ja Pietarissa asuvista noin 340 000 matkustaisi mieluiten Suomeen, jos voisi vapaasti valita minkä tahansa maan.

Rajajonot Suomen ja venäjän välillä vaikuttaisivat matkustuskulkuneuvon valintaan

Noin joka kymmenes vastanneista sanoi, että ei lähtisi autolla Suomeen, jos saisi etukäteen tietää, että Suomen ja Venäjän välisellä rajalla joutuu jonottamaan kaksi tuntia. Kahden tunnin rajajonot vähentäisivät moskovalaisten matkailua autolla Suomeen enemmän kuin Pietarissa tai Leningradin alueella asuvien. Noin joka kolmas sanoi, että ei lähtisi autolla, jos rajajonot olisivat neljä tuntia. Moskovalaiset vaihtaisivat hieinan herkemmin junaan kuin muut, mikäli rajalla joutuisi jonottamaan. Jos rajajonot olisivat kuutisen tuntia, jo lähemmäs puolet moskovalaisista ja pietarilaisista harkitsisivat lähtevänsä auton sijaan junalla. Lisäksi moskovalaisista lähemmäs puolet harkitsisi lähtevänsä auton sijaan lentäen Suomeen, jos rajajonot olisivat kuutisen tuntia. Pietarilaisista enimmilläänkin vain noin kolmannes harkitsisi lentävänsä Suomeen.

Tulojen kaksinkertaistuminen lisäisi matkailua Suomeen viisumivapauttakin enemmän

Tulojen kaksinkertaistuminen lisäisi venäläismatkailijoiden ja heidän tekemiensä matkojen määriä Suomeen vielä enemmän kuin viisumivapaus Suomen ja Venäjän välillä. Yhteensä matkustajia Suomeen saapuisi noin seitsemän prosenttia enemmän ja matkoja Suomeen tehtäisiin enimmillään lähes 1,5 kertaa enemmän kuin jos maiden välille tulisi viisumivapaus. Tuloluokittain tarkasteltuna matkustajamäärät Suomeen lisääntyisivät suhteellisesti sitä enemmän, mitä pienempien tuloluokka on kyseessä.

09 TALOUDELLISET VAIKUTUKSET

Liiteraportti kokonaisuudessaan liitteessä: ”Taloudelliset vaikutukset”

Kaakkois- ja Etelä-Suomen raja-asemien kautta Suomeen vuonna 2012 matkustaneet venäläiset käyttivät rahaa Suomessa yhteensä 1 154 miljoonaa euroa, josta tuoteostoihin käytettiin 879 miljoonaa ja palveluihin 274 miljoonaa euroa. Viisumivapauden myötä venäläisten rahan käyttö Suomessa kasvaisi vähintään 3 384 miljoonaan euroon, josta 1 913 miljoonaa käytettäisiin tuoteostoihin ja 1 471 miljoonaa palveluihin. Viisumivapaus siis lisäisi venäläisten rahan käyttöä Suomessa noin 2,23 miljardia.

Rahan käyttö tuoteostoihin tulisi hieman yli kaksinkertaistumaan, mutta rahankäyttö majoituspalveluihin tulisi yli viisinkertaistumaan. Tämä johtuu siitä, että moskovalaiset käyttävät enemmän majoituspalveluita kuin nykyisin valtaosan Suomen matkoista tekevät pietarilaiset.

Pietarilaisten osalta rahankäyttö matkustajaa kohden säilyisi suurin piirtein ennallaan, moskovalaisten osalta rahankäyttö matkustajaa kohden kasvaisi ja rajan lähialueiden asukkaiden rahankäyttö matkustajaa kohden pienentyisi. Tämä selittyy sillä, että matkustajaprofiili Pietarista ei merkittävästi muuttuisi, Moskovasta tulisi entistä enemmän hyvätulaisia ja rajan lähialueilta pienituloisia matkustajia.

Venäläisten matkailun voidaan arvioida työllistäneen Suomessa vuonna 2012 noin 5000 henkilöä kokoaikaisesti. Viisumivapauden voidaan arvioida lisäävän työllisyyttä kaupan ja matkailupalveluita tarjoavilla toimialoilla vähintään 12 400 henkilötyövuodella. Viisumivapauden jälkeen venäläismatkailun työllistävyys kaupan ja matkailupalveluita tarjoavilla toimialoilla olisi näin ollen yhteensä 15 300 henkilötyövuotta.

Venäläisten rahankäyttö Suomessa 2012 ja arvio viisumivapauden vaikutuksesta rahankäyttöön ja työllisyyteen

	Venäläismatkailijoiden rahankäyttö v. 2012	Rahankäyttö viisumivapauden jälkeen (vähintään)	Rahankäytön lisäys viisumivapauden myötä	Viisumivapauden työllisyysvaikutukset (henkilötyövuotta)
Yhteensä	1154 milj. €	3384 milj. €	2230 milj. €	12 200
Tuoteostot	879 milj. €	1913 milj. €	1034 milj. €	3300
Majoitus	108 milj. €	579 milj. €	471 milj. €	3100
Ateriointi	105 milj. €	417 milj. €	312 milj. €	2800
Muut palvelut	62 milj. €	475 milj. €	413 milj. €	3000

10 VIRANOMAISHAASTATTELUT

Liiteraportti kokonaisuudessaan liitteessä: "Viranomaishaastattelut"

Suomalaisviranomaisten haastattelut ja artikkelit

Viisumivapaus asettaa haasteita erityisesti turvallisuusviranomaisten toimintaan. Viisumihakemusten yhteydessä tehtävä kontrollointi siirtyy viisumivapauden myötä raja-asemille, mikä lisää rajavartioston työmäärää ja ruuhkauttaa raja-asemia nykyisestäään. Jotta viisumivapauteen voitaisiin siirtyä, olisi tietojärjestelmien vielä kehityttävä nykytasosta ja rajavalvonnan resursseja lisättävä. Rajan ylittävää viranomaisyhteistyötä on lisättävä erityisesti poliisiviranomaisten välillä viisumivapauden myötä. Venäläisten rajaviranomaisten olisi myös jatkossa kontrolloitava matkustusasiakirjojen voimassaoloa maasta poistuvien matkustajien osalta turvapaikanhakijoiden määrän rajoittamiseksi.

Poliisille ja pelastusviranomaisille viisumivapaus tuo haasteita kieliosaamisen osalta. Erityisesti hätäkeskuksissa tulisi varautua ainoastaan venäjää puhuvien avuntarvitsijoiden palvelemiseen. Myös "hit and run" – tyyppinen rikollisuus lisääisi poliisin työtehtäviä rajan lähialueilla. Liikenne rikkomusten määrän voidaan myös arvioida lisääntyvän merkittävästi, vaikka rajaviranomaisilla onkin käytettävissään poliisin rekisterit ja näin ollen mahdollisuus estää esimerkiksi toistuvasti liikenne rikoksiin syyllistyneiden pääsy maahan.

Liikenneinfrastruktuurin osalta ei riitä, että Suomen puolella kehitetään valmiuksia ottaa vastaan selvästi nykyistä suurempia matkustajamääriä. Myös venäläisten olisi kehitettävä raja-asemia sekä liikenneväyliä Venäjän puolella. Erityisen ongelmallinen on Viipurin ja Nuijamaan välinen tieosuus, jolle ei ole olemassa kehittämissuunnitelmia.

Päätäjät suhtautuvat viisumivapauteen pääosin myönteisesti, mutta erityisesti rikollisuuden lisääntymistä pelätään viisumivapauden myötä.

Venäläisviranomaisten haastattelut ja artikkelit

Raja-asemat

Venäjän rajahallinnon edustajien mukaan rajan ylityskyky ylittyy jo nykyisillä matkustajamäärillä. Erityisen kuormittunut on luoteissuunta, joista esimerkkeinä mainittiin Torfjanovka (Vaalimaa) ja Brusnitsnoe (Nuijamaa). Torfjanovkassa ja Brusnitsnojessa käsiteltyjen ihmisten ja ajoneuvojen määrä ylittää yli kaksi kertaa, ja vapaapäivien ja juhlapäivien alla 3-5 kertaa suunnitellun kapasiteetin siitä huolimatta, että Torfjanovkassa on uusimmat passintarkastus- ja läpivalaisumenetelmät.

Torfjanovka vaatii 5 miljardia ruplan (125 milj. €) remontin niin, että rakentamisen määräaika on 5 vuotta. Kaikkiaan rajojen uudistamiseen on kuitenkin käytössä yhteensä 3 miljardia ruplaa (75 milj. €) vuodessa. Vuoden 2012 aikana Torfjanovkaan saatiin myös 500 miljoonaa ruplan (12,5 milj. €) rahoitus Venäjän federaation investointiohjelmasta. Rahoituksen avulla raja-asemaa parannetaan vuosien 2013–2014 aikana.

Rajaviranomaiset ovat omalta osaltaan sitoutuneita uudistuksiin, mutta puutetta on resursseista. Mahdollisen viisumivapauden vaikutuksia on pohdittu, mutta nykyiset resurssit on kohdistettu alati kasvavien jonojen pienentämiseksi. Rajanylittäjien määrät kasvavat joka tapauksessa riippumatta siitä tuleeko viisumivapaus. Rajasta vastaavat viranomaiset kokevat, että he sinällään ovat valmiita viisumivapauteen, mutta määrärahoja tarvitaan lisää sekä teknisiin uudistuksiin että henkilökunnan palkkaamiseen.

Tieverkosto

Tietyöt Viipuri-Svetogorsk välillä on aloitettu lähellä Svetogorskin rajanylityspaikkaa. Rajaliikenteen kannalta remonttia kaipaisi erityisesti myös Viipuri-Brushnitsnoe väli, jonne tarvittaisiin nykyistä liikennemäärää vastaava kokonaan uudistettu tie. Nykyinen on suunniteltu palvelemaan lähinnä Saimaan kanavaa ja se on erittäin kovassa käytössä.

Tulevaisuudessa tieverkostoa tullaan rahoittamaan käyttömaksuilla. Liikenneministeriö päätti, että Skandinaavia-väylä tulee olemaan maksullinen. Maksullisuus tulee voimaan vasta kun tiet on remontoitu. Skandinaavia-väylän kunnostukselle on myös Leningradin alueen tuki, sillä kuvernööri Aleksandr Drozdenko katsoo sen ja Moskova-Pietari moottoritien kunnostustöiden olevan tärkeimpiä kehittämiskohteita alueen infrastruktuurin parantamisessa.

Leningradin alueelle on tehty teiden kehittämisohjelma vuosille 2009–2020. Ohjelma koostuu pääasiassa kohtuullisen pienistä yksittäisistä projekteista. Pääosa kohteista on siltojen korjauksia ja rakentamisia, liittymien rakentamista ja rautateiden ylitysten varustamista. Yksi suurimmista tieinvestoinneista raja-alueilla on maksullinen Äänisen (Onego) pikatie. 349 kilometriä pitkä yhdistää Karjalan, Suomen ja Leningradin alueen. Sopimukseen kuuluu myös Syväoro-Parikkala rajapisteen rakentaminen.

Lentoliikenne

Tulevaisuudessa lentoliikenteen oletetaan kasvavan voimakkaasti Venäjällä, minkä takia lentokentät vaativat suuria investointeja. Pietarin lentokenttä Pulkovo on Venäjän federaation kolmanneksi vilkkain. Vuonna 2012 ulkomaisia matkustajia oli 6,2 miljoonaa ja kotimaisia 5 miljoonaa. Pulkovoon on valmisteilla uusi terminaali, jonka pitäisi valmistua vuoden 2014 aikana. Uudistus nostaa matkustajakapasiteetin 14 - 17 miljoonaan.

Jos viisumivapaus Venäjän ja Euroopan unionin välillä toteutuisi välittömästi, se lisäisi aluksi ulkomaisten Venäjälle tulevien matkailijoiden määrää runsaasti ja vähemmän ulkomaille matkustavien venäläisten. Lentoliikenteen kehitys on kuitenkin niin nopeaa, että esimerkiksi vuonna 2018 tilanne on todennäköisesti toinen. Tällöin yhä useampi venäläinen matkustaa lentäen. Joka tapauksessa lentoliikenteen määrä on kasvussa ja kasvun uskotaan kiihtyvän tulevaisuudessa riippumatta viisumivapaudesta. On ehdotettu, että viisukäytäntöjä helpotettaisiin lentoliikenteessä samalla tavalla kuin risteilyillä. Tämän on laskettu nostavan matkustajamääriä jopa 40 prosentilla.

Junaliikenne

Junaliikenne Venäjältä Eurooppaan ja Aasiaan kasvaa voimakkaasti, mutta hitaammin kuin lentoliikenne. Venäjän kansainvälisen junaliikenteen intresseissä on kehittää liikennöintiä reiteillä Petroskoi-Sortavala-Joensuu, Petroskoi-Kostamus-Oulu ja Pietari-Viipuri-Imatra. Junaliikenteessä Helsinki – Pietari väliä kulkevia Allegroja varten on kehitetty rajamuodollisuuksiin toimiva malli, jota voidaan hyödyntää myös muilla mahdollisilla reiteillä. Myös junaliikenteeseen on ehdotettu yksipuolista 72 tunnin viisumivapautta Pietariin saapuville matkailijoille.

Laivaliikenne

Itämerellä risteilee useita aluksia, jotka poikkeavat Pietarissa. Laivaliikenteen kehitys on ollut kasvava ja ongelmaksi on muodostunut satamien kapasiteetti. Morskoi Vokzal kävi kuitenkin liian pieneksi jo 2000-luvun alussa risteilyliikenteen kasvun myötä. Vasilinsaarelle rakennetun uuden sataman vuosittainen matkustajien maksimimäärä on 2 miljoonaa sataman valmistuttua kokonaisuudessaan.

Venäläisille Itämeren muihin kaupunkeihin matkustaville risteilymatkailijoille viisumi aiheuttaa suuria ongelmia, sillä viisumi tarkastetaan kaikissa satamissa erikseen. Yksikertaviisumilla voi tällöin käydä maissa vain yhdessä kohteessa ja monikertaviisumin haltioilla menee kohtuuttomasti aikaa jonottamiseen. Risteilyliikenteen kehittäminen nähdään Pietarin alueella ennen kaikkea matkailun edistämisenä. Käytössä oleva 72 tunnin viisumivapaus risteilyaluksella saavuttaessa on saanut positiivisen vastaanoton. Toiveena olisi, että myös Suomi, Ruotsi ja Viro myöntäisivät venäläisille risteilyvieraille vastaavan oikeuden viisumittomaan vierailuun.

TYÖRYHMÄ

Selvityksen tekijät

Tutkimus- ja Analysointikeskus TAK Oy
info@tak.fi
045 137 5099
www.tak.fi

Itä-Suomen yliopisto, Matkailualan opetus- ja tutkimuslaitos
etunimi.sukunimi@uef.fi
0294 45 1111
www.uef.fi/fi/mot

Työryhmä

Pasi Nurkka, Tutkimus- ja Analysointikeskus TAK Oy
pasi@tak.fi / 040 505 5903

Antti Honkanen, Itä-Suomen yliopisto
antti.honkanen@uef.fi / 050 525 9827

Taneli Dobrowolski, Tutkimus- ja Analysointikeskus TAK Oy
taneli@tak.fi / 050 597 9812

Jaakko Roponen, Tutkimus- ja Analysointikeskus TAK Oy
jaakko@tak.fi / 045 295 0412

Ohjausryhmä

- *Etelä-Karjalan poliisilaitos*: **Jyrki Wasastjärna**
- *Etelä-Karjalan, Etelä-Savon ja Kymenlaakson liitot*: **Ari Pietarinen, Jarmo Vauhkonen, Marjo Wallenius**
- *Kaakkois-Suomen ELY-keskus*: **Kari Halme, Jyrki Karhula, Yrjö Pilli-Sihvola**
- *Kaupan Liitto*: **Jaana Kurjenoja**
- *Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa*: **Timo Lappi, Jouni Vihmo**
- *Matkailun edistämiskeskus MEK*: **Jaakko Lehtonen, Katariina Wakonen**
- *Metsähallitus*: **Rauno Väisänen**
- *VR*: **Anu-Riikka Aalto**

MUITA SELVITYKSIÄ

Muita aiheeseen liittyviä selvityksiä ja julkaisuja:

Venäjän mahdollisen viisumivapauden vaikutukset suomalaiselle elinkeinoelämälle (TEM 2013)

Työ- ja elinkeinoministeriön Elinkeino- ja innovaatio-osasto teki keväällä 2013 selvityksen mahdollisen viisumivapauden vaikutuksista suomalaiselle elinkeinoelämälle. Selvityksessä tarkastellaan Venäjän ja EU:n välistä mahdollista viisumivapautta suomalaisen elinkeinoelämän näkökulmasta ja siinä on kartoitettu elinkeinoelämän viisumivapaudteen liittyviä asenteita ja odotuksia sekä näkemyksiä tarvittavista toimenpiteistä viisumivapauden varalta.

- Liite: Venäjän mahdollisen viisumivapauden vaikutukset suomalaiselle elinkeinoelämälle
- http://www.tem.fi/files/37123/TEMap_27_2013_02072013.pdf

Kasvavan rajaliikenteen hallinta (Sisäasiainministeriö 2012)

Sisäasiainministeriön rajavartio-osasto valmisteli syksyllä 2012 Sisäministeriön toimeksiannosta kasvavan rajaliikenteen vaikutuksia selvitelleen raportin. Selvityksen tarkoituksena on arvioida kasvavan rajaliikenteen hallinnan vaikutuksia rajainfrastruktuuriin, viranomaisyhteistyöhön, liikenneväyliin ja elinkeinoelämän toimintamahdollisuuksiin, sekä Rajavartiolaitoksen voimavaratarpeisiin ja toimintaan suunnittelukaudella.

- Liite: Kasvavan rajaliikenteen hallinta
- http://www.intermin.fi/download/38301_422012.pdf?0a2ac38b206dd088

Itäliikkuvuuden kasvu ja mahdollinen viisumivapaus (Poliisiammattikorkeakoulu 2013)

Poliisiammattikorkeakoulu koosti keväällä 2013 muistion itäliikkuvuuden kasvun ja mahdollisen viisumivapauden vaikutuksista rikollisuuteen. Muistiossa tarkastellaan mm. Venäjältä Suomeen saapuneiden henkilöiden tekemiä rikoksia.

- Liite: Itäliikkuvuuden kasvu ja mahdollinen viisumivapaus

Rajaliikenteen kasvun vaikutukset Tulliin (Tulli 2013)

Tulli julkaisi alkuvuodesta 2013 selvityksen, jossa tarkastellaan kasvavan rajaliikenteen vaikutuksia Tullin toimintaan. Selvityksessä on kuvattu mm. Tullin rajainfrastruktuuria, viranomaisyhteistyötä sekä arvioitu resurssitarpeita lähivuosille.

- Liite: Rajaliikenteen kasvun vaikutukset Tulliin

Venäjän viisumivapaus: uhka Euroopan unionin rajaturvallisuudelle? (Tero Hirvonen)

Maanpuolustuskorkeakoulussa julkaistiin 2011 Tero Hirvosen diplomityö, jossa on selvitetty Euroopan unionin ja Venäjän välisen viisumivapauden uhkaa Euroopan unionin rajaturvallisuudelle.

- Liite: Venäjän viisumivapaus, diplomityö
- <http://www.doria.fi/handle/10024/74232>

Viisumivapaus, mahdolliset hyödyt ja haitat Etelä-Karjalan majoitusliikkeiden liiketoiminnalle (Jenna Tolvanen, 2013)

Saimaan Ammattikorkeakoulussa julkaistiin vuonna 2013 Jenna Tolvasen opinnäytetyö, jossa on tarkasteltu, millaisia voisivat olla mahdollisen viisumivapauden vaikutukset Etelä-Karjalan alueella toimivien majoitusliikkeiden liiketoimintaan.

- Liite: Viisumivapaus, mahdolliset hyödyt ja haitat Etelä-Karjalan majoitusliikkeiden liiketoiminnalle
- <http://publications.theseus.fi/handle/10024/55386>